

FLORIN AVRAM, CORINA ISABELLA CSISZÁR

Obiceiuri și tradiții din Petrova

Demult la noi să da la popa, când umbla cu crucea i să da un fuior, i să da o cană de mălai. Mama me da câte o cunună, cum să împlete cununi în 3 și lungă de câte un metăr jumate. Umbla cu popa un om cu sacu și duce mălaiul. Și face popa clacă de tors și da la babe să toarcă măsurat, o cantitate mare. Luau și tăte fetele din sat. Și după ce gătau de tors, face popa joc. Demult să făcă tiară, și pă la Paști trebuia să sie gata pânza țesută în război. Și să cosé cu *pogmată*, așe purta și tata cămeși și gatii, nu era pantaloni. Și tăta femeia umbla în șezători și torcé.¹

Și așe avé oaminii tăta vara cu ce să umble, că n-o fo piaț, nu erau magazâne. Stătem și așteptam după o pereche de ciorapi, că să dădeu pă sub mână, rămânem fără. Mama torcé cânepa și era zolniță, ți-o pune-n zolniță și puné așe un fel de pânză de cenușeri tăt țăsut. Și puné cenușă. Și turna *uncropu* pă ele și și méré la răstoacă și prânica. Viné până aiciuca udă de gheață și le puné pă drod și ele să gălbinească ca să poată țese cu ele. Și iară le puné, torturile pă care le torcé din cânepă. După ce culegem cânepa și făcem snopi și vara și toamna, avem niște bălți de apă și îi ducém și îi punem în bălți și punem ptietrii pă iei și ié să înmuie. La 2 săptămâni merem și o spălam. Îmblătem snopii în apă să sie curată cânepa, și-o spălam și-o aducem și-o întindem pă lângă gard să se uște. Aveam meliță din lemn făcută care toca. Tocam cu melița cânepa și ieșea așa ca fuioru și aveam dreglă, așe cu niște cuie ascuțate. Și cu aceie trăjem fuioru lung și rămâne și niște călți, hăbuci și fuioru. Și făcem pânza de fuior. Și din călți făceam lipideauă și saci de moară. Și merem la moară cu sacu de-a umăr, cu porumbu. Noi aveam plin podu de mălai, luștém, méréu la moară, făcem mămăligă și adzământă. La moară lua vamă o cană de mălai. Dacă avei un sac mai mare, lua 2 căni. Mereu și femei și bărbați la moară și iarna lucram pă părău că îndeța. Și merem și spărgem gheața. Eu tân minte că m-am dus o dată cu mama la moară, la Gabor din sus. Și era atâta lume. Și o fo întunecime și ne-a dat Gabor din moară o sticlă cu petrol că ne-o apucat miezu nopți. Și așe am venit cu sacu cu făină și cu petrolu. Tata povestea la moară de Fata Pădurii, el o șî vădzut-o. Zice că atâta era de frumoasă, din față, da din spate era covățată. Ave așe ca o covată. Și dacă n-ave ai (usturoi) la ei, îl lua și îl ducea Fata Pădurii. Și dacă aruncau feciorii din colibă de la stână ai și cărbuni, ea fugea. Că ei durneu în colibă, n-ave căs acolo sus cu oile. Tata zicea că și grădina Fetei Pădurii o știut unde-i, în Hode. Și amu zice că este, da nu să poate apropia nime de ea. Zice că are flori acolo. Tata méréu cu

¹ Performeră Irina Petrovai, 80 ani, Petrova, 2019.

oile și el o știut mai bine.²

Zice că așe mândru horé noaptea Fata Pădurii. Și să coboară tăt ținându-se de crengi.³

De tata s-o apropiat la colibă, el o văzut-o frumoasă și cu un păr lung. Când lua usturoi și cărbuni și arunca, ea fugea. Apărea numa la colibe, pă de lături, nu în sat, numa la ciobani. Demult oamenii o fo mai gazde și tăt o ținut pă de lături oi și vite. Zicea că să poarte ciobanii la ei ai și sare, că apoi nu să aproptie Fata Pădurii. Altfel îl lua și îl ducea. Și l-a închis. Și el n-a vrut să mănânce. Că zăce că la care mâncau, nu-i mai năpuste, nu le mai da drumul. Da numa bărbați lua, femeii nu. Să nu umbli noaptea că sunt tăt felul de necurățenii și să ieu după om. Și să îți faci cruce. Și umblă strâgoile, zăce tata că îi purta

Femei din Petrova; foto: colecția Irina PETROVAI

² Performeră Mihalca Marișca, 63 ani, Petrova, 2019.

³ Performeră Irina Petrovai, 80 ani, Petrova, 2019.

Ciufu Noptii dacă umblau noaptea. Zăce tata că mergea la treierat, pleca la miezu nopții să ajungă la holdă. Și îi purta Ciufu Noptii până cânta cocoșu apoi gata, nu mai are putere.⁴ La noi să face Hramu bisericii, da demult să făce prosăsie. Și mere fete, una la cruce și 4 la prapori, de aici până-n Moisei, îmbrăcate-n portu nost și pă jos, cu icoane, cu popă. Încă să mai duc cu carele la Moisei, acolo-i mănăstirea, nu durnem tăta noaptea, înconjuram mănăstirea, făceam Calea Crucii și prosesii de pă tăte satele mergeau. Amu nu să mai duc că să face hram la noi la beserică. Și erau acolo de vândut câte cornuri. Și după Sf. Mărie, sara feciorii făceau joc.⁵

La Paști demult ne jucam la beserică *de-a portița, de-a picu*. Noi cocoanele până era noapte ne jucam roată beserica. *De-a picu*: să țineu două de mână și una sta din gios și să le despartă.⁶ Și Portița: ne ținem de mână și trecem una pă sub alta și roată beserica. Și *de-a Burzuca iedu*: avem ied sau stătea un fecior de ied, fiecare avé drăguțu ei. Dam mâna și alergam și care ajunge mai iute era iedu meu. Și ceielaltă trebuia să alerge să prindă cela ied. Venea popa bătrânu și ne țâpa hăt, că mai tăvăleam iarba, până era întuneric stam.⁷

Eu la Paști eram mai flămândă că nu mă înduram să mărg acasă până noaptea. Ai putut umbla gol că n-o fo nime pă drum, tăta lumea după ce-o mâncat, o vinit aici la biserică. Și bătrânii stăteau pă morminte.⁸

Ritualul funerar

Este o pasăre și cântă, tare hâd face, îi zice croncu. Când cântă croncu, să zice că a muri cineva. Sau când cântă cucu pă biserică, zice c-a muri primaru ori cine conduce satu. Sau de cântă pă grajd, zice că moare cineva de acolo: „Cui îi cântă cucu sara, supărat îi tăta vara.” Eu l-am auzit dimineață pă la 5 c-o cântat deasupra casei noastre și m-am gândit că poate oi muri eu. Dacă auzi cucu și ai bani în buzunar, apoi ai toată vara bani. Sau dacă îl auzi cântând sara și fără bani, apoi să crede ca îi fi supărat tăta vara.⁹

Sau dacă visezi că ți-o picat dinții zice că îți moare cineva din familie. Tata meu o plecat în armată, 7 ai o fost în armată. L-o prins acolo și nu i-o mai dat drumu. El o visat că în livada lui erau 2 cai negri și întorcé acele brazde negre. Și-o băgat mâna și tumna dinții din față i-o picat. Și o scris acasă, da n-o fo nimic. Nu tătdeauna izbândesc visurile, da câteodată să izbândesc. Zice că-i bine să te prinzi de un lemn, să zici: „să sie lemnul aiestă cum o fost.” Dacă pica un blid în casă zice că să naște unu din acela care trebe să facă blide.

⁴ Performeră Irina Petrovai, 80 ani, Petrova, 2019.

⁵ Performeră Mihalca Marișca, 63 ani, Petrova, 2019.

⁶ Performeră Irina Petrovai, 80 ani, Petrova, 2019.

⁷ Performeră Mihalca Marișca, 63 ani, Petrova, 2019.

⁸ Performeră Irina Petrovai, 80 ani, Petrova, 2019.

⁹ Performeră Mihalca Marișca, 63 ani, Petrova, 2019.

Fata dacă sparge oglinda zice că șapte ani nu să mărită. La omul bolnav i să aduce popă să-l spovedească, să-l împărtășească, că zice că-i păcat la ceia ce rămân, că nu l-o spovedit și el zice că-i păcat să margă nespovedit. Și dacă moare, vine popa sara și-i face părăstasu. Și familia cântă, mărg femeile în priveghi sara. Demult erau oameni anume care scăldau mortu, doi oameni. Și le dădeam câte un prosop și un colac. La acela ce spală mortu i să dau doi colaci și la tăta lumea la masă i să dă un colac și lumină, în numele Domnului și de sufletul mortului. Și la care duc praporii li se pune câte o ștergare și câte un colac. La femei se pun ștergare și câte un batic pe prapori. Și cei ce duc praporii îs neamuri. La casă să pune un steag negru cu o botă. Lumina trupului să face din ceară, e măsurată cât i-i mortu de lung. Trebuie să știe cine să o facă, se pune ață și ceară, e măsurată cât îi mortu de lung și-o face colac roată și lasă un capăt în sus. Acela să aprinde și arde cât stă mortu în casă. Demult nu să lăsa mortu singur, sta on om ori o femeie cu el. Lumina trupului se țâpă pă copârșeu când îl îngroapă. Demult să făcea ladă din stejar și băga copârșeu în ladă. Făceau tinerii jocuri în priveghi, să împingeau, își dădeau palmi păstă cap. Bătrânii să jucau în cărți, amu mai cântă, vine popa și face rugăciuni. Popa numa înt-o sară vine la priveghi și face rugăciuni, la care nu venea, i se făcea afară priveghiul, când se scotea mortul din casă. La noi nu-i voie să deschizi fereștile și ușile când ai mort în casă.

Mortu să îngroapă cu hainele mai mândre, cu cămeșa cu care m-am cununat, cu aceie mă duc în mormânt.

La tânăr neînsurat i să face joc și muzică după ce moare. Și îl duce cu muzică la groapă, îi cântă de jele. Îl îmbracă de mire și îi pune struț. Și îi pune la mire o fată să șadă de mireasă, dacă o avut drăguță.

Demult făceam colacii acasă în cuptiori sau plăteam socăcița să-i facă. Dacă nu avea cine, se gătea și la casa mortului c-o fo cuptioare afară. Să făceau atunci colaci mici cât roata fusului, colăcei mici de tătului. O fo când am mărș și am măcinat grizu când nu era fărină și așa făceam colacul sau pasca cu griș. Demult să făceau turte cu brânză la morți și la nuntă să făceau turte dulci.

Când ies cu mortu din casă lasă sălașu de trei ori pe prag și îl scot hăt. Îl scoteau și-l puneau pe masă înaintea căsî și veneau popii. Să închidea ușa după ce-l apăsau de trei ori pă mort pă pragu căsî. Și apoi să duc la groapă după ce-i fac prohodu. Se fac douăsprezece stății până la groapă. Demult să puneu bani la popa la stății. Și când îl băgau pă mort în biserică să puneau bani, ziceau că să plătesc vămile. Hainele ce rămâneau de la mort se dădeau de pomană și paie și patu în care o murit să aprindeau. Eu am cântat-o pă mama mea și am zis că:

Io în casă când ți-am intrat,
Mămucă, m-ai întrebat,
Cine o mai murit în sat.
Că de-o mai murit oarecine,
Să mânați moartea la mine

La o poveste în Petrova; foto: colecția Gabriela CSISZÁR

Că vedeți că nu mi-i bine.
Cât îi lume n-oi muri
Și pă veci v-oi chinui.
Da mai mult p-aiești din casă,
Șohan nu oi si pă masă.
Vezi, mămucă, c-ai murit,
Patu ți l-ai părăsit
Și am scos patu afară,
I-am dat foc, să ardă-n pară.

Și l-am aprins pă livadă,
Nime-n el să nu mai șadă
Ca ș-a noastă mamă dragă.

Să cântă și amu mortu, cântă fiecare pe care-l doare, cântă din suflet nu aduc bocitoare:

Ioi, de mine, a mei părinți,
Oare cum vă hodiniți,
Cât sunteți de pomeniți.
Spune-i și la mama mé
Să să hodinea de-a puté.

Eu pă tăți i-am cântat, ce mi-o venit mie. Am chemat-o pă mama să șadă la mine:

Haida, mama mé, la mine
Că mi-i rușâne de vecine.
Că de când m-am măritat,
Tu încă nu m-ai cătat.
Vecinele m-o întrebat,
Tu ai mamă în sat?
Văd că nu te-o mai cătat
Tu, Iri, mă-ta trăie,
Nu știu, nu poate ori nu vré,
Nu vine a te vedé.
Am zis să mă lesă-n pace,
Nu știu c-a mé mamă zace?
Șede-n pat ca-n legătoare,
Nici o bate vânt, nici soare.
Frate-meu s-o scoată nu vré
Că bugăt îl năcăjé,
Că-i pă lume și trăié.¹⁰

¹⁰

Performeră Irina Petrovai, 80 ani, Petrova, 2019.